

Ulkomaalaisten asemasta Suomessa

Kirjoittaja Risto Laakkonen on syyskuun alusta 1985 nimitetty työvoimaministeriöön perustetun neuvottelevan virkamiehen tehtävään. Työhön kuuluu Suomen siirtolaisuuspolitiikan koordinointi. Risto Laakkonen tuli tehtävään Oslost Pohjoismaiden ministerineuvoston sihteeristöstä, missä hän toimi 1981-1985 työmarkkina- ja sosiaalisosaston päällikkönä. Sitä ennen hän toimi Suomen Tukholman suurlähetystössä työmarkkina-asioista vastaavana lähetystöneuvoksena.

Siirtolaisuus-Migration -lehdessä n:o 2/1985 julkaistiin lyhennelmä ulkomaalaiskuraattori Tarja Summan pitämästä ansiokkaasta esitelmästä. Oheisen kirjoituksen olen laatinut hänen artikkelinsa herättämien ajatusten pohjalta.

Ulkomaalaisten asemaa voi tarkastella useista eri näkökulmista. Esim. vertaileva näkökulma muiden Pohjoismaiden käytäntöön antaa paljon ajattelemisen aihetta. Jo karkeakin pohjoismainen vertailu osoittaa, että Suomessa on enemmän ulkomaalaisten asemaa ja oikeuksia koskevia rajoituksia kuin Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa. Syyt tähän löytyvät helposti maamme lyhyen historian taipaleilta. Sitävastoin on vaikeampi ymmärtää, että määräysten liberalisointi on niin monilla elämän alueilla jäänyt toteuttamatta. Vertailua eri Pohjoismaiden välillä tulee parantamaan selvitys, jonka Pohjois-

maiden ministerineuvosto jättää tämän vuoden joulukuussa Pohjoismaiden neuvostolle. Selvityksessä tarkastellaan nimenomaan pohjoismaiden kansalaisten oikeuksia toisessa Pohjoismaassa. Se tulee sisältämään vertailuvan luettelon eri oikeuksien toteutumisesta Pohjoismaissa. Siinä myöskin osoitetaan ne alueet, joilla oikeudet eivät ole kantaväestön kanssa samalla tasolla. Odotettavissa myöskin on, että Pohjoismaiden neuvoston parlamentaarikot käsittelevät tätä asiaa istunossaan ensi maaliskuussa.

Vapaiden pohjoismaisten työmarkkinoiden merkitystä korostetaan suurissa juhlapuheissa. Käytännössä vapautta muuttaa ilman työlupamenettelyä Pohjoismaasta toiseen on käyttänyt vuonna 1954 solmitun sopimuksen jälkeen pitkälle yli miljoona pohjoismaalaista. Pääosa tästä muuttoliik-

keestä on ollut suomalaisten muuttamista Suomesta Ruotsiin ja takaisin. Tämäkin muuttoliike on viime vuosina tuntuvasti tasaantunut, eikä näköpiirissä ole seikkoja, jotka viittaisivat uusien suurten muuttoaaltojen suuntaan.

Osakeyhtiölain uudistuksen merkitys

Suomen eduskunta hyväksyi kuluvan vuoden kesäkuussa uuden osakeyhtiölain. Osakeyhtiölain muutoksen jälkeen pohjoismaiden kansalaiset voivat toimia yritysten johtokuntien tai hallitusten jäseninä, toimitusjohtajina ja prokuristeina. Lain muutos on näkyvä seuraus yritystoiminnan kansainvälistymisestä ja Pohjolan teollisuusliittojen tavoitteesta aikaansaada vapaat pohjoismaiset pääoma- ja osakemarkkinat. Ennen lainuudistusta esim. ruotsalaisten Suomeen sijoittuneiden yritysten toimitusjohtajat eivät voineet olla Ruotsin kansalaisia vaan Suomeen sijoittuneet tai Suomeen asettumista suunnittelevat yritykset joutuivat käyttämään Suomen kansalaisia välikäsinä. Sama koski suurelta osin myös yritysten hallitusten jäseniä. Uudistuksen jälkeen pohjoismaiden kansalaiset ovat tällä alueella Suomessa Suomen kansalaisten kanssa tasa-arvoisessa asemassa. Uudistus on samalla nähtävä vastavuoroisuudenkin näkökulmasta, sillä suomalaisten yritysostot Ruotsissa ja Norjassa ovat varsin laajamittaisia. Tämä kehityssuunta tulee ilmeisesti jatkumaan, sillä yritysten perustaminen ja asettautuminen Suomesta muuhun Pohjolaan on luonnollinen, odotettavissa oleva kehitysvaihe kovassa kansainvälisessä kilpailussa. Osakeyhtiölain muutos merkitsee myös sitä, että työmarkkinaosapuolet voivat Suomeen sijoittuneessa ruotsalais- tai norjalaisyrittäksessä neuvotella suoraan keskenään. Tämä tekee paikalliset neuvottelut nopeammiksi ja työntekijätoimihenkilöitä edustavien ammattiosastojen ja pääluottamusmiesten kannalta helpommaksi, sillä paikallisjohdolla on neuvottelussa ”mandaatti”, jota ei tarvitse aina pyytää Suomen ulkopuolelta.

Suomen kannalta on tärkeätä, että muista Pohjoismaista investoidaan tänne. Vaikka ke-

hitys onkin tällä hetkellä melko yksipuolisesti Suomesta ulos suuntautuva tilanteessa saattaa tulevaisuudessa tapahtua muutoksia ja tasoittumista.

Osakeyhtiölain uudistuksessa on konkreettisesti kirjattu pohjoismaisen yhteistyön asettama haaste ja vastavuoroisuus, vaikkei siitä julkisuudessa ole käytykään laajempaa keskustelua.

Ruotsissa ja Norjassa Suomen kansalaiset voivat toimia yhdistysten puheenjohtajina ja nimenkirjoittajina. Samoin he voivat toimia työpaikkojensa pääluottamusmiehinä ja muissa luottamustehtävissä. Jouduin aikaisemmassa työssäni toteamaan, että Suomeen palannut, joka oli ottanut Ruotsin kansalaisuuden, joutui täällä luopumaan pääluottamusmiestehtävistään, koska hän ei ollut Suomen kansalainen. Henkilöllä oli kuitenkin takanaan pitkäaikainen työelämän kysymysten Ruotsissa hankittu koulutus. Olisikin tärkeätä, että yhdistyslakia ja järjestöjen sääntöjä muutettaisiin siten, että ulkomaan kansalaiset voisivat toimia myös Suomessa rekisteröityjen yhdistysten luottamustehtävissä.

Virka- ja vaalikelpoisuus

Suomi on mukana vapailla pohjoismaisilla työmarkkinoilla. Valtio ja kuntasektori edustavat huomattavaa osaa tästä työmarkkinakokonaisuudesta. Suomessa kuntien ja valtion virkoihin voidaan kuitenkin nimetä ainoastaan Suomen kansalainen. Muissa Pohjoismaissa käytäntö on toinen. Esim. Ruotsin kunta- ja valtiohallinnossa on satoja Suomen kansalaisia virkamiestehtävissä. Toisaalta kaikissa Pohjoismaissa on säädöksiä, joilla tiettyihin virkoihin edellytetään oman maan kansalaisuutta, tämä koskee erityisesti oikeus- ja puolustuslaitoksen virkoja. Jos ajatellaan ruotsinsuomalaisia, niin jo nyt enemmistö heistä on Ruotsin kansalaisia. Tämä suurin ulkomailla asuva suomalaisperäinen ryhmä ei voi hakea julkisia virkoja Suomesta. Suomen kansalaisuuden taas saa asumalla määrääjän Suomessa, jonka jälkeen vasta on mahdollisuus hakea julkista virkaa

täällä. Kuinka moni selviytyy tästä esteestä? Kuinka moni on tästä syystä jättänyt paluumuuttopäätöksen tekemättä? Tähän tulee vielä lisäksi se, että lähes kaikkien taloyhtiöiden säännöt kieltävät asunto-osakkeiden luovuttamisen ulkomaan kansalaiselle. Koska vuokra-asuntojen määrä on muutenkin liian pieni ei tänne muuttoa suunnittelevalla juuri jää vaihtoehtoja. Tässä todetut ongelmat koskevat luonnollisesti vieläkin enemmän kaukosiirtolaisia, sillä heistä harvat ovat enää Suomen kansalaisia.

Suomen aloitteesta Pohjoismaiden kesken toteutettiin pohjoismainen kunnallinen äänioikeus ja vaalikelpoisuus 70-luvun puolivälissä. Kyseessä oli merkittävä kansalaisoikeudellinen uudistus. Uudistus on tehnyt mahdolliseksi tehokkaamman suomalaisten edunvalvonnan ensisijaisesti Ruotsissa. Äänioikeuden toteutuminen on kunta- ja läänitasolla nostanut suomalaisten siirtolaisten ominaispainoa, vaikka ruotsinsuomalaiset ovatkin tilastollisesti passiivisin ryhmä suurista siirtolaistryhmistä äänestäjinä. Todettakoon, että myös Pohjolan ulkopuolelta tulleilla on Skandinavian maissa kunnallis- ja läänitason vaaleissa äänioikeus.

Muuttoliikkeitä on tutkittu ansiokkaasti monesta eri näkökulmasta, mutta toistaiseksi ei ole tehty arviota niiden suomalaisten määristä, jotka eivät esim. edellä todetuista järjestelmäämme sisältyvistä esteistä johtuen ole saattaneet toteuttaa paluutaan Suomeen. Tässä yhteydessä herää myös kysymys siitä, että kun määräyksissä kohtelemme ulkomaila asuvia suomalaisia, jotka ovat ottaneet uuden kansalaisuuden, ulkomaalaisina, niin

millä tavoin kohtelemme ”oikeita” ulkomaalaisia?

Vastavuoroisuuden periaate

Kokoontumis- ja julkaisuvapaus on yksi YK:n ihmisoikeuksien julistuksen keskeisistä alueista. Olisiko meillä tällä alueella vielä tehtävää? Suomi ei ole eristynyt saareke suuressa kansainvälisessä maailmassa, vaan osa ihmiskunnan suuresta kokonaisuudesta. Yhteiskuntakehitys ei ole mahdollista ilman kansainvälistä kanssakäymistä. Kanssakäyminen edellyttää vastavuoroisuutta. Vastavuoroisuuden täyttäminen käytännössä edellyttää puolestaan avoimuutta ja suvaitsevaisuutta. Tietoyhteiskunnan toimivuus edellyttää pätevoitymistä ja tietojen ja ihmisten vaihto-ohjelmia maaryhmien ja yksittäisten maiden välillä. Suomelle on elintärkeää, että pysymme mukana vientikilpailussa. Me lähdemme siitä, että tälle toiminnalle ei ulkomailla aseteta esteitä. Vastavuoroisuus vaatii meiltä tätä samaa.

Tähän liittyy myös se, että avioliitot ulkomaalaisten kanssa yleistyvät. Monet haluavat kuitenkin hakea paikkansa Suomesta. Pohjoismaiden kansalaisten kohdalla ongelmat ovat pienemmät, mutta niitä on kuitenkin liikaa. Koska Suomi on urheilumaa, yleisen mielipiteen on ollut helppo hyväksyä ulkomaalaisten pelaajien rooli ja asema kulttuurissamme. Sama koskee kapellimestareita ja ns. vakavan musiikin harjoittajia. Kasvamisen tästä eteenpäin on mahdollista ja mikä tärkeintä, myös välttämätöntä.

Anneli Milén

HLT, Kuopion yliopisto
Reunion of Sisters yhteistyöohjelman Suomen
järjestelytoimikunnan sihteeri

"Reunion of Sisters"

Ainutlaatuinen yhteistyöohjelma Suomen ja
USA:n välillä

Kuopion yliopiston ja Minnesotan yliopiston välillä alkaneen yhteistyön tarkoituksena on etsiä ja lujittaa siteitä suomalaisten, amerikansuomalaisten ja amerikkalaisten naisten välillä. Projektiin osallistuvat myös Suomi-Seura, Siirtolaisuusinstituutti ja United Fund for Finnish American Archives. Ohjelmaan liittyvän ensimmäisen seminaarin rahoittivat Suomen Akatemia, Kansan Sivistysrahasto ja America Center. Yhteistyöohjelmaan kuuluu kolmen vuoden aikana pidettävien tilaisuuksien sarja, jonka aloitti Minna Canthin nimeä kantava seminaari Kuopion yliopistossa 19 - 20. kesäkuuta 1985. Varsinaiset laajat konferenssit pidetään 20 - 22.6.1986 Minneapoliksessa ja vuonna 1987 Kuopiossa.

Aloite yhteistyöhön tuli Yhdysvalloista, jossa naisen historiaa ja yhteiskunnallista asemaa koskeva tutkimus on huomattavasti runsaampaa kuin Suomessa. Monet yhteistyön amerikkalaiset osallistujat ovat suomalaista syntyperää ja ovat kiinnostuneita suomalaisten siirtolaisnaisten vaikutuksesta amerikkalaiseen yhteiskuntaan. Myös naisen historia ja nykyhetken asema esiäitien ja esisien maassa on amerikkalaistutkijoiden mielenkiinnon kohteena. Suomalaisille puolestaan amerikkalainen naistutkimus on mallina meillä vasta laajenevalle uudelle tutkimusotteelle. Amerikkalainen historian tutkimus on pyrkinyt kirjoittamaan kaikki historialliset

"HAND IN HAND"
KÄSI KÄDESSÄ

"Let us clasp hand in hand, fingers in fingers"
The Kalevala (Magoun translation)

A Reunion of Sisters

A major international celebration
of American women and
women of Finland.

Minneapolis/St. Paul, Minnesota, U.S.A.

June 1986

Kuopio, Finland

June 1987

Illustration adapted from original woodcut.
Kalevala, Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo, 1958.

Tuliaisia USA:sta: seminaarin puheenjohtajat prof. Osmo Hänninen ja prof. Sirkka Sinkkonen sekä yliopiston rehtori Juhani Kärjä (keskellä)

ilmiöt uudelleen naisen kannalta. Lähtökoh-
tana on, että naiset ovat eläneet, tehneet ja
luoneet historiaa. Naisen historia ei ole pel-
kää kurjuutta ja sortoa. Myös seksuaalisuus,
naisyhteisöt, lastenhoito, ehkäisy, naisten
itsekäsitely jne. ovat alueita, joita Suomessa
ei ole juuri lainkaan käsitelty.

Minna Canth-seminaari

Seminaarin suojelijana oli rouva Raija
Nyborg, joka suurlähettiläs Keith F. Nyborgin
kanssa osallistui päivien ohjelmaan. Seminaar-
in puheenjohtajana toimivat professori
Sirkka Sinkkonen ja professori **Osmo Hänni-**
nen. Kuopion yliopistosta isäntänä toimi
professori **Juhani Kärjä**, jonka kauniissa ja
vieraanvaraisessa kodissa seminaarin yhdys-
valtalaiset osallistujat toivotettiin tervetul-
leiksi. Kuopion kaupunkia edusti valtuuston
puheenjohtaja **Marja-Liisa Tykkyläinen**, ja
toinen varapuheenjohtaja **Kyllikki Helo**.
Kuopion kaupungin tarjoamalla illallisella
lujitettiin suomalaisten ja amerikkalaisten

välisiä siteitä edelleen.

Naisen historiaa ja asema

Siirtolaisuusinstituutin johtaja, tohtori **Olavi**
Koivukangas totesi johdannossaan seminaar-
in teemaan, että Suomesta Yhdysvaltoihin
menneistä siirtolaisista vain kolmannes oli
naisia. Naiset toimivat yleensä kotiapulaisina
ja palveluammateissa. Suomalaisen naisen
tärkeää osuutta sopeutumisessa uusiin olo-
suhteisiin ei hänen mukaansa ole riittävästi
tutkittu. Tutkija **Marianne Wargelin-Brown**
Anoka-Ransey Collegesta kertoi esitykses-
sään amerikansuomalaisten siirtolaisten ol-
leen suurimmaksi osaksi naimattomia ja nuo-
ria. Vuonna 1910 syntyi Amerikassa noin
76 000 suomalaissiirtolaisten jälkeläistä.
Dosentti **Päivi Setälä** Helsingin yliopistosta
esitelmöi amerikkalaisen naishistorian vaiku-
tuksista suomalaiseen naishistoriaan. Hän
vertasi naishistorian tutkimuksen laajuutta
USA:ssa ja Suomessa Daavidin ja Goljatiin
- Yhdysvalloissa on 40 pelkästään naishisto-

Amerikansuomalaisten siirtolaisten historiaa ja syntyperää pohtivat Siirtolaisuusinstituutin johtaja tri Olavi Koivukangas ja Suomi-Seuran järjestösihteeri Auli Talvi.

riaan keskittynyttä tutkimuskeskusta, Suomessa ei ainuttakaan. Ensimmäinen suomalainen naistutkimuskeskus aloittaa toimintansa vuoden 1986 alussa Åbo Akademiassa. Suomessa on tutkittu naisten järjestäytymistä, koulutusta (Minna Canthilla oli tärkeä sija tässä) ja oikeudellista asemaa. Sen sijaan tavallisen naisen historia on vielä kirjoittamatta. Historiantutkija **Vuokko Aromaa-Kaskinen** Turun yliopiston historian laitokselta pohti amerikansuomalaisten työläisnaisten asemaa 1900-luvun alussa. Valtaosa muuttajista oli työväenluokkaan kuuluvia, mutta harvat miehet liittyivät työväenliikkeeseen, vielä harvemmat naiset. Poliittisesti aktiiviset siirtolaisnaiset olivat kolminkertainen vähemmistö uusissa oloissaan. Tohtori **Stephanie Caine Van D'Elden** Minnesotan yliopistosta totesi esitelmässään, että suomalaissiirtolaisten historian tutkimuksen lähteet ovat vähäisiä ja pääasiassa epärealisia: sanomalehdet, yksityiset pöytäkirjat jne. Suomi College Hancockissa Michiganissa ja Minne-

sotan yliopiston siirtolaisuusinstituutin tutkimuskeskus tarjoavat Yhdysvalloissa parhaat mahdollisuudet suomalaissiirtolaisten menneisyyden selvittämiseen. Tohtori **Riitta Jallinoja** Helsingin yliopiston sosiologian laitokselta pohti naisliikkeen suhdetta perheeseen ja avioliittoon. Hän totesi naisasialiikkeen syntyneen kaikissa maissa jonkin muun vapautusliikkeen helmasta. Tämä antoi suomalaisellekin liikkeelle erityispiirteitä. Samoin liikkeeseen löi leimansa naimattomien naisten suuri osuus aikana jolloin ansiotyö ja perheen yhdistäminen vielä oli naisille mahdotonta. Kirjailija **Carl Ross** Minneapoliksesta esitelmöi Minna Canthin poliittisesta, kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta vaikutuksesta Suomessa ja Amerikassa. Minna Canthin työ tavallisen naisen hyväksi on ollut erityisen voimakasta. Professori **Margaret Preska**, joka toimii 14 000 opiskelijan yliopistossa rehtorina, esitelmöi hyvän johtajan ominaisuuksista. Johtajan on osattava luottaa siihen, että jokainen alainen

tuntee paikkansa ja tehtävänsä. Naisjohtajana hän haluaa kohdella kaikkia ihmisiä. Apulaisprofessori **Elina Haavio-Mannila** käsitteli naisen asemaa nykypäivän suomalaisessa yhteiskunnassa. Hänen mukaansa naisen asema ei ole juurikaan muuttunut. Työssäkäynti on lisääntynyt, mutta ammattijakauma ei ole sanottavasti muuttunut. Naiset ovat palveluammateissa, hoitoalalla tai konttoreissa. Professori **Sara Evansin** Minnesotan yliopistosta esitelmässä käsiteltiin naisen asemaa amerikkalaisessa yhteiskunnassa. Hänen mielestään naisliikkeen suurena tehtävänä on antaa uusi sisältö sanoille yksityinen ja julkinen. Naisten panosta julkisessa toiminnassa kuten politiikassa tarvitaan suuresti myös perheen etujen

vuoksi. Professorit **Peter Rachleff** ja **Tom O'Connell** pohtivat esitelmässään naisten roolia työmarkkinoilla ja ammattiyhdistysliikkeessä. Naiset ovat olleet keskeisiä talouselämässä kautta aikojen mutta paradoksaalista kyllä, työelämässä he ovat edelleen toisen luokan "kansalaisia". Huolimatta lainsäädännöllisistä ym. uudistuksista naiset ansaitsevat vain 60 % miesten palkasta. Seminaarin mielenkiintoisimpiin kommenttipuheenvuoroihin kuului kansliasihteeri **Heikki Viitalan** esitys. Hän käsitteli laajasti referoiden kansainvälistä naisasiakeskustelua, jossa on tuotu esiin varsin radikaalejakin mielipiteitä. Hän pohti mm. italialaisen Dal Pozzon esittämää kysymystä, onko nainen kohtunsa vanki.

Tutkija Vuokko Aromaa-Kaskinen, suurlähettilään puoliso rva Raija Nyborg, tri Evelyn Hartman-Park ja tri Stephanie Van D'Elden

Näyttely

HuK **Outi Vuorikari** esitteli kokoamansa valokuvanäyttelyn "200 vuotta suomalaisen

naisen historiaa kuopiolaisesta näkökulmasta". Laajan esityksen keskipisteenä on suuri vaikuttaja ja yhteiskunnallinen uudistaja **Minna Canth** vuosina 1880-90 Kuopiossa.

Konferenssi Minneapoliksessa 1986

Diane Skomars Magrat esitteli Minneapoliksessa pidettävän suuren naiskonferenssin ohjelmaa. Monet suomalaisten ja amerikkalaisten naisten työhön ja asemaan liittyvät kysymykset ovat tarkasteltavina. Konferenssiin liittyy myös useita suurelle yleisölle tarkoitettuja tilaisuuksia kuten Minna Canthin jonkin näytelmän teatteriesitys, paneelikes-

kustelu Humphrey-instituutissa sekä Minna Canthia ja amerikansuomalaisten naisten historiaa käsittelevä näyttely. Suomalaiset toivotettiin joukolla tervetulleiksi Yhdysvaltoihin kesäkuussa 1986.

Tarkempia tietoja seminaarin aineiston pohjalta laadittavasta julkaisusta ja ensi kesän konferenssista saa sihteeri Anneli Miléniltä, Kuopion yliopisto, Hammaslääket. laitos puh. (971) 162 235.
